

法華經の成立——梵文写本の諸様相——

戸 田 宏 文

序

「法華經の成立」という題目が、筆者に与えられた課題である。筆者が現在主として研究しているのは、梵文法華經であるので、「法華經」を現存の梵文法華經と限定したい。ところが、梵文法華經と言つても、ケルン・南条に依つて出版された梵文原典は、杜撰であり学問的使用に堪えないということは、周知の事実である。そこで、彼らが用いた底本がネパール系写本である故、ネパール系貝葉写本に記載されている本文を以つて、「法華經」と考えたい。

貝葉写本を撰択する所以は、その書写年代が、紙写本よりも古いことにある。

ところで、中央アジア写本及びギルギット写本については、ほぼその全貌が明らかにされてきているが、ネパール系写本の内容については、全然と言つてよい程解明がなされていないのが現状である。因みに、東洋文庫所蔵、河口慧海師将来になる貝葉本も、大正十五年（一九二六年）に、我が国に於て、影印出版されたが、漸く先年筆者に依つてその全貌が公表されたといった状況にある。

本論考は、「法華經の成立」を藉る基礎資料を提示し、そこに現われた写本の本文の諸様相を明らかにするいふ

を主眼とする。

現在我々が披見し得る貝葉本は十一本あり⁽²⁾、近々北京で、西藏より将来された一貝葉本が刊行される由なので、全部十二本となる。これら十二貝葉写本の性格については、他の處で述べたので⁽³⁾、以下は省略し、現在まで、筆者に明らかになった十二写本の分類のみをあげておこう。

Group I. C3, C4 (fol. 1-107, 118-140), K, N1.

Group II. C5, C6 (fol. 76-78, 83-131).

Group III. T2, T6, C4 (fol. 108-117), C6 (fol. 1-75, 79-82), B, T7, N2, N3...

この分類は、今後の研究に依り、更に細分化されるることは予想される。それは、グループの数が増えることと、又、一写本が更に細かく分れるなどを意味する。なお、写本の本文の類似性が、比較的高いといふことでグループ分けをしたのや、必ずしも完全に一致するとは限らないことを述べておく。

次に、種々な問題をみる資料を、可能な限り正確にローマ字化し、写本の諸様相を考察したい。貝葉写本と共に、紙写本 R, T₈ 及び A₁ を用いる。それは、R はケルン・南条本の底本であり、又、T₈ 及び A₁ は、紙写本の中では、他の写本よりも貝葉写本に類似するからである。(A₁ の書写年代は A.D. 1680 やある) 参考のため、ギルギット写本、西藏訳、中央アジア写本及び漢訳を挙げるにとする。ギルギット写本の本文と西藏訳とは、グループ [I] の類似性が高いのや、注意しておかねばならない。

第一章方便品第六十八偈第一行を、が問題とした。資料を挙げると次の如くである。

H-6ab (48.11)

- Kn evam ca bhāṣāmy ahu nityanivṛtā ādi prasāntā imi sarvadharmaḥ /
R evam ca bhāṣāmy ahu nityanivṛtā ādiprasāntā imi sarvadharmaḥ /
K evaṁ ca bhāṣāmy ahu nityanivṛtā ādiprasāntā imi sarvadharmaḥ / (19b, 3)
C3 evaṁ ca bhāṣāmy ahu nityanivṛtā ādiprasāntā imi sarvadharmaḥ /
C4 evaṁ ca bhāṣāmy ahu nityanivṛtā / ādiprasāntā imi sarvadharmaḥ /
C5 evaṁ ca bhāṣāmy ahu nityanivṛtā / ādiprasāntā imi sarvadharmaḥ /
C6 evaṁ ca bhāṣāmy ahu nityanivṛtā / ādiprasāntā imi sa(rva)dharmaḥ / (17b, 4-5)
B evaṁ ca bhāṣāmy ahu nityanivṛtā / ādiprasāntā imi sarvadharmaḥ /
T2 evaṁ ca bhāṣāmy ahu nityanivṛtā / ādiprasāntā iti sarvadharmaḥ /
T6 evaṁ ca bhāṣāmy ahu nityanivṛtā / ādiprasāntā imi sarvadharmaḥ /
T7 evaṁ ca bhāṣāmy ahu nityanivṛtā / ādiprasāntā imi sarvadharmaḥ /
N1 evaṁ ca bhāṣāmy ahu nityanivṛtā / ādiprasāntā yārā imi sarvadharmaḥ /
N2 evaṁ ca bhāṣāmy ahu nityanivṛtā // ādiprasāntā imi sarvadharmaḥ /
N3 evaṁ ca bhāṣāmy ahu nityanivṛtā / ādiprasāntā imi sarvadharmaḥ /
D2, 3 evaṁ ca bhāṣāmy ahu nityanivṛtā / ādiprasāntā imi sarvadharmaḥ /
T8 evaṁ ca bhāṣāmy ahu nityanivṛtā / ādiprasāntā imi sarvadharmaḥ /
A1 evaṁ ca bhāṣāmy ahu nityanivṛtā / ādiprasāntā imi sarvadharmaḥ /
Tib. hdi lar nās ni chos rnams hdi dag kun //

grod naś rabi mya nān rtag ḥdas bṣad //

O evaṇ ca bhāṣṇy a(ha) no ca nirvṛtā ādipraśāntē (imi) sarvadharmāḥ.

(正) 吾所以故 常解滅度 令一切法 當至寂然

(妙) 我雖說涅槃 是亦非真滅 常解滅度 令一切法 當至寂然

眞諦本尊³ 三 C₃, C₄, C₅, N₁ 三 K₁⁽⁴⁾, C₆, B, T₂, T₆, N₂, N₃ 以及大眾⁴ D₁, D₂, D₃ 及⁵ D₄ 也。此藏語に類似す。⁶ ādipraśānta(始⁷も⁸寂滅⁹して¹⁰る)は、¹¹「¹²始⁷も⁸生起¹³して¹⁴る」は、「¹⁵本来¹⁶も¹⁷いた¹⁸る」¹⁹と²⁰の有的緣起の世界(世俗論)を表現して²¹す。C ādipravṛta- (始⁷も⁸生起⁹して¹⁰る)は、「¹¹本来¹²も¹³いた¹⁴る」¹⁵と¹⁶の有的緣起の世界(世俗論)を表現して¹⁷す。眞諦本尊²²の如²³も²⁴。眞諦²⁵は已²⁶の故教²⁷や²⁸も²⁹。しかし、一説故教²⁷や²⁸も²⁹が、眞本²²とは又復已²⁶の説²⁵く故²⁷も²⁸れたのは興味深²⁹。妙³⁰の「³¹般若涅槃³²、是亦非真滅」の原文は、O “no ca nirvṛtā” の如³³も³⁴也³⁵なか³⁶たかと推測³⁷や³⁸も³⁹。(no せ na+u へ³⁹能⁴⁰)

II

第三章 般若品の翻譯が如來の心圓十法界と並びに般若の三義⁴¹を⁴²一文⁴³に表す上⁴⁴。

III (66.7-9)

Kn anādikarmikāś ca te bodhisattvā bhavīṣyanti ciracaritakuśalamūlā bahubuddhāśatasahastasabrahmacaryāḥ tathāgata-

parisaṃstutā buddhajñānābhivuktā mahābhūjīḍaparikarmanījātūḥ sarvadharmāṇayakuśalā mārdavāḥ smṛtiṁtantaḥ /

R anādikarmikāś ca te bodhisattvā bhavīṣyanti / ciracaritakuśalamūlā bahubuddhāśatasahastasabrahmacaryāḥ tathā-

gataparisa(m)sutā buddhajñānāpārikarmanījātūḥ sarvadharmāṇayakuśalā mārdavā smṛtiṁtantaḥ /

K anādikarmikāś ca te bodhisattvā bhavīṣyanti / ciracaritakuśalamūlā bahuvatyaśatasahasrabrahmacaryāḥ tathāgata-

parisaṃstutā buddhajñānābhivuktā mahābhūjīḍaparikarmanījātūḥ sarvadharmāṇayakuśalā mārdavāḥ smṛtiṁtantaḥ

C3 anādikarmikāś ca t(e) bodhisattvā bhavīṣyanti / ciracaritakuśalamūlā bahuvatyaśatasahasrabrahmacaryā(r)yā tathāgata-

parisaṃstutā buddhajñānābhivuktā mahābhūjīḍaparikarmanījātūḥ sarvadharmāṇayakuśalā mārdavāḥ smṛtiṁtantaḥ /

C4 anādikarmikāś ca te bodhisattvā bhavīṣyanti / upacitakusalamūlā bahubuddhāśatasahastasabrahmacaryāḥ tathāgata-

parisaṃstutā buddhajñānābhivuktā mahābhūjīḍaparikarmanījātūḥ sarvadharmāṇayakuśalā mārdavāḥ smṛtiṁtantaḥ /

C5 anādikarmikāś ca te bodhisattvā bhavīṣyanti / upacitakusalamūlā bahubuddhāśatasahastasabrahmacaryāḥ tathāgata-

parisa(m)sutā buddhajñānābhivuktā mahābhūjīḍaparikarmanījātūḥ sarvadharmāṇayakuśalā mārdavāḥ smṛtiṁtantaḥ /

C6 anādikarmikāś ca te bodhisattvā bhavīṣyanti ciracaritakuśalamūlāḥ bahuvatyaśatasahasrabrahmacaryāḥ tathāgata-

parisaṃstutā buddhajñānābhivuktā mahābhūjīḍaparikarmanījātūḥ sarvadharmāṇayakuśalāḥ mārdavāḥ smṛtiṁtantaḥ

manto

B anādikarmikāś ca te bodhisattvā bhavīṣyanti ciracaritakuśalamūlā / bahuvatyaśatasahasrasaṭṭibrahmacaryāḥ tathāgata-

parisaṃstutā buddhajñānābhijīḍaparikarmanījātūḥ sarvadharmāṇayakuśalā mārdavāḥ smṛtiṁtantaḥ

T2 anādikarmikāś ca te bodhisattvā bhavīṣyanti / ciracaritakuśalamūlā bahubuddhāśatasahasrabrahmacaryāḥ tathāgata-

parisaṃstutā buddhajñānābhivuktā mahābhūjīḍaparikarmanījātūḥ sarvadharmāṇayakuśalā (mārdavāḥ smṛtiṁtantaḥ)

T6 anādikarmikāś ca te bodhisattvā bhavīṣyanti ciracaritakuśalamūlāḥ bahuvatyaśatasahasrasaṭṭibrahmacaryāḥ tathāgata-

risaṃstutā buddhajñānābhivuktā mahābhūjīḍaparikarmanījātūḥ sarvadharmāṇayakuśalā mārdavāḥ smṛtiṁtantaḥ

T7 anādikarmikāś ca te bodhisattvā bhavīṣyanti ciracaritakuśalamūlā bahuvatyaśatasahasrasaṭṭibrahmacaryāḥ tathāgata-

N1 anādikarmikāś ca te bodhisattvā bhavīṣyanti / ciracaritakuśalamūlā bahuvatyaśatasahasrasaṭṭibrahmacaryāḥ / tathā-

gataparisamstutā / buddhajñānbhyuktā mahābhijñāparikarmanjātā / sarvadharmanayakusālā mārdavāl / smṛtimanto
anādikarmikāś ca (te bodhisatvā) bhavisyanti // circaritakusalamūlā bahuvatāsatasahasracīnābrahmacaryāḥ tathā-
gataparisamstutā buddhajñānbhyuktā mahābhijñāparikarmani(r)jātā // sarvadharmanayakusālā mārdavāl smṛti-
manto

D2 anādikarmikāś ca te bodhisatvā bhavisyant(i) · ciracaritakusalamūlā bahuvatāsatasahasracīnābrahmacaryāḥ (tathāgata)-

parisamstutā buddhajñānbhyuktā mahābhijñāparikarmanjātāḥ sarvadharmanayakusālā mārdavā smṛtimantah
anādikarmikāś ca te bodhisatvā bhavisyanti · ciracaritakusalamūlā bahuvatāsasaha(sa)(a)sra(cī)mahabrahmacaryāḥ tathāgata-

D3 parisamstutā buddhajñānbhyuktā mahābhijñāparikarmanjātāḥ sarvadharmanayakusālā mārdavā smṛtimantah
anādikarmikāś ca te bodhisatvā bhavisyanti / ciracaritakusalamūlā bahuvatāsatasahasracīnābrahmacaryāḥ tathā-
gataparisamstutā buddhajñānbhyuktāḥ mahābhijñāparikarmanjātāḥ sarvadharmanayakusālā mārdavāl smṛti-

T8 mantah
anādikarmikāś ca te bodhisatvā bhavisyant(i) // nphacīdakusalamūlā bahubuddhasatasahasracīnābrahmacaryā tathā-
gatapurisamstutā / buddhajñānbhyuktā mahābhijñāparikarmanjātāḥ sarvadharmanayakusālā nārdavāl smṛti-

va(m)to /
Tib. byan chub sems dpal hbyuṇ ba de dag ni las dañ po pa ma yin te / dge bahi rtsa ba yun riñ po nas sbyan ba / lo bugya
stoñ man por tsahn̄ par spyod pa shyan̄ ba / de bshin gṣegs pas yoris su bstod pa / saris reyas kyi ye śes la brison pa /
mion̄ phar̄ ses pha chen po yoris su shyan̄ pa las skyes pa / chos kyi tsul thams cad la mikhlas pa // gñen̄ pa dran̄ pa dan̄ ldn̄
pa yin te /

O amādikarmikāś ca te bodhisatvā bhavisyant(i) ciracaritakusalamūlā bahubuddhasatasahasracīnācaritaqbrahma-

caryāḥ tathāgatābhīsamstutā buddhajñānbhyuktā mahābhijñāparikarmanjātā · sarvadharneṣu [puṇḍrayakusālā
mārdavā · smṛtimanto

(正) 無有新學 久殖德本 淨修梵行 而無挂礙 觀近如來 常忘俗慧 墓大神通 志存法要 勇猛志強
(妙) 此諸皆盡 非初發意 皆久殖德本 於無量百千万億劫所 淨修梵行 恒為諸法之所稱讚 常修俗慧 墓大神

通 譬知一切諸法之門 賢直無偽 志念堅固

ルルレトサルカムヤニセテ 三 K, C₃, T₂, C₄, C₅, N₁ 五 C₆, B, T₆, T₇, N₂ ルルカム
皮₁—: cīna-; carita- ルルカム。ルルレトサルカムヤニセテ C₄ ル C₅ ルルカム A₁ ル ルルカム
ルルカム ル mahābhijñāparikarmanjātā=(mion̄ par̄ ses pa chen po yoris su shyan̄ pa las skyes pa) ルルカム ルルカム ルルカム
ルルカム。nirjāta-「涅槃」ルルカム。ルルカム nirjāta- ルルカム ルルカム。ルルカム。ルルカム
互に題回₁セテルカムドムカム。O “nirjāta-” ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム
行₁セテルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム
精進₁セテルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。
「隱義」の意が第1義である、「隱體、攝體」の體₁セテルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。
ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。

malabhiñāparikarmanjātā- ル XIX, 312.2 ルセ、mahābhijñāparikarmanjātā- ルルカム。後半テテ
ルの語₁セテルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。
ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。

ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。ルルカム。

般若經(般若經) | 十輪經 | 欽留尼悉曇 | 二十二卷 | 八九〇年 | 印度新藏は次の如くである。

IV-20cd (113.10)

- Kn na śraddadhi malyam imāñ *vibhūṣitāñ* pitā mamāyan ti na cāpi śraddadhi. //
 R na śraddadhi malya imāñ(*η*) *vibhūṣitāñ* pitā mamāyan pi ti cāpi śraddadhi. //
 K na śraddadhi malya imāñ(*η*) *vibhūṣitāñ* pitā mamāyan ti na cāpi śraddadhi. //
 C3 na śraddadhi malya imāñ(*η*) *vibhūṣitāñ*(*η*) pitā mamāyan ti na cāpi śraddadhi. //
 C4 na śraddadhi malyam imāñ *vibhūṣitāñ* pitā mamāyan ti na cāpi śraddadhi. //
 C5 na śraddadhi malya imāñ *vibhūṣitāñ*/ pitā mamāyan ti na cāpi śraddadhi. //
 C6 na śraddadhi malya imāñ *vibhūṣitāñ* pitā mamāyan ti na cāpi śraddadhi. //
 B na śraddadhi malya imāñ *vibhūṣitāñ*(*η*) pitā mamāyan ti na cāpi śraddadhi. //
 T2 na śraddadhi malya imāñ *vibhūṣitāñ* pitā mamāyan ti na cāpi śraddadhi. //
 T6 na śraddadhi malya imāñ(*η*) *vibhūṣitāñ* pitā mamāyan ti na cāpi śraddadhi. //
 N1 na śraddadhi malyam imāñ *vibhūṣitāñ*(*η*) pitā mamāyan ti na cāpi śraddadhi. //
 N2 na śraddadhi malya imāñ *vibhūṣitāñ* pitā mamāyan ti na cāpi śraddadhi. //
 N3 na śraddadhi malya imāñ *vibhūṣitāñ* pitā mamāyan pi na cāpi śraddadhi. //
 D1 na śraddadhi malyam imāñ *vibhūṣitāñ* · pitā mamāyan ti na cāpi śraddadhi. //
 D4 na śradda //

- T8 na śraddadhi malya imāñ *vibhūṣitāñ* pitā mamāyan 'pi na cāpi śraddadhi. //
 A1 na śraddadhi malyam imāñ *vibhūṣitāñ* pitā mamāyan ti na cāpi śraddadhi. //
 Tip. na yi *hyor* pu hdi la dad ni byed // hdi ni bde g. pta shes yid mi ches //
 O na śraddadhi malyam imāñ *vibhūṣitāñ* na cāpi okalpayi esa me pitā

(正) 亦不親信 彼是我父 又復懷疑 不鑑財寶

(妙) 不信我言 不信是父

「J. R. Greenleaf の訳文と、 śraddadhet, śraddadhe が、 C₃, C₄ N₁; D₁ に見られる。」 神をなしてこそ。 本の vibhūṣitāñ だ。 R, T₈ が訳文だ。 T₆ が訳文だ。 F. Edgerton が訳文の翻訳に於て、「K」の vibhūṣitāñ が「もく」と「もく」の翻訳の第二次的改変のものだ。 「もく」と「もく」の翻訳は、 J. Jagatī 譲り流しやめたものだ。 「もく」と「もく」の翻訳は、 vibhūṣitāñ の第一次的改変だ。 最も、 vibhūṣitāñ の原形である。

訳文訳 *hyor* pa ふもとの原語を推定すれば、 vibhūti-, vibhava- が訳文の「もく」のよつた読みは何處にか見出される。 従つて萩原本の「もく」は無理といふべき。

E

迦葉品第十一 億第一 行ども、 常常に興味ある証據がある。

IV-4lab (116.11)

- Kn daridracintā ca vicintayāma viśāṇayanto ima budhikośan. //
 R daridracittā ca vicintayāma / viśāṇayanto imu budhikośan /

K daridracitāñ ca vicintayāma viśāṇuyanto ima buddhaghosam /
 C3 daridracintāñ ca vicintayāmī viśāṇuyantū ima buddhaghosam /
 C4 daridracintāñs ca vicintayāmāl // viśāṇuyayutā ima buddhaghosam /

C5 daridracitā ca vicintayāmāl / viśāṇuyanto ima buddhaghosam /
 C6 daridracintā ca vicintayāmāl / viśāṇuyanto ima buddhaghosam /

B daridracintāñ ca (vicinta)yāmāl viśāṇuel (?)yanto ima buddhaghosam /
 T2 daridracintāñ ca vicintayāmāl viśāṇa(or na)yanto ima buddhaghosam /

T6 daridracintāñ ca vicintayāmāl / viśāṇuyanto ima buddhaghosam /
 T7 daridracintāñ ca vicintayāmāl viśāṇuyanto ima buddhaghosam /

N1 daridracitāñ ca vicintayāmāl viśāṇuyanto ima buddhaghosam /
 N2 daridracintāñ ca vicintayāmāl viśāṇuyayanto ima buddhaghosam /

N3 daridracintāñ ca vicintayāmāl viśāṇuyayanto ima buddhaghosam /
 D1 daridracintā ca 'nuicintayāmāl viśāṇuyayutā imu buddhakosām.)

D4 //š (ca) vicintayāma viśāṇuyayutā imu buddhakosām /
 T8 daridracintāñ ca vicintayāmāl viśāṇuyayuto ima buddhaghosam /

A1 daridracintāñ ca vicintayāmāl viśāṇuyayutā imu buddhakosām /
 Tib. dbul po dag gi bsam pa rnam par sems //

stois tgvus madsod hdi rnams ni rab shyin shini //

O daridracintā ca vi(c)i)ntayāma viśāṇuyayutā ima buddhakosām.

(正) 我等志願 貧心思念 仮使得聞 于斯法華經

(妙) 我等法華經 佛法華經

我等志願貧心思念 仮使得聞 于斯法華經
 ルセ | 仁の距離^{ヨクチ}哉^タ vi-sram-: vi-srañt-: vi-sru- 及^シ kośa-: ghoṣa- ◎異職^{ヨシノ} 哉^タ vi-sram- 哉^タ C₃; N₃, T₈; D₁, D₄; O
 お限^{シテ}哉^タ vi-sru- 哉^タ N₂ 哉^タ vi-srañt- 哉^タ ルセ里^{シテ}の師本^{シテ}見^{シテ}也^カ。 kośa- 哉^タ N₁; D₁, D₄; Tib.; O 哉^タ ghoṣa- 哉^タ
 セ他^セの師本^{シテ}見^{シテ}也^カ。 總長 R, A₁ 哉^タ kośa- 哉^タ 困復^{ハタ}也^カ。
 ルセヨ 哉^タ vi-srañnyati 哉^タ pw 亦^タ vi-srañayati ◎體^{シテ}も^タ也^カ。 ルセ體及^{シテ}也^カ◎體^{シテ}哉^タ Lalitavistara (ed. by S.
 Lefmann) 哉^タ abhivisṛāmyante (123, 19), viśāṇayisyati (141, 16) 亦^カ也^カ。 ト^タ W. Schubring 哉^タ abhivisṛāmyante
 (sma), viśāṇayisyati ◎體^{シテ}も^タ也^カ。 漢^タ也^カ。 viśāṇayati 哉^タ 「眞^タ」 ルセ也^カ意味^{シテ}用^シ也^カ。 ト^タ也^カ。 漢^タ
 ルセの也^カ體^{シテ}也^カ。 見^{シテ}也^カ。 ト^タ也^カ。 Ayāraṅga-cūjā ◎ Bhāvañā 哉^タ viśāñepenti, viśāñitta (II, 15, 11), viśāñitta
 (viśāñittā) (II, 15, 17) (ed. by H. Jacobi) 哉^タ 「眞^タ」 ◎體^{シテ}也^カ。 ghoṣa- 哉^タ 身^{シテ}改^シ也^カ。 身^{シテ}總本^{シテ}kośa- 哉^タ 也^カ也^カ也^カ形跡
 が體^{シテ}也^カ。

四

evam avidyāndhās *tathāgata* sattvāl samsāre tathāgatas tu karuṇān *janyayitvā* traidhātukān niḥśrtaḥ pitēva priya ekaputra-

ke karuṇān *janyayitvā* traidhātuke 'vatīrya satruān *sangsāracakre* *paribhranatalā* *sampaśyati* na ca *sangsārān* *niḥśarāṇā* *prajānāni* / *atha bhagavān* tān prajñācakṣuṣā paśyati dṛṣṭvā ca jānāi / ami sattvāl pūrvam *kusalālā* kṛtvā mandadveṣā-

tivraṅgās mandaṅgās tivradveṣāḥ kecid alpaprajñāḥ kecit panḍitāḥ kecit paripākaśuddhāḥ kecin mithyādṛṣṭayas teṣām

sattvānām *tathāgata* upāyakausalyena *triṇi* *yānāni* *deseyati* //

R evam avidyāndhā(s) *tathāganti* sattvāl samsāre tathāgatas tu karuṇān *janyayitvā* traidhātukā(n) niḥśrtaḥ (pi)tēva priyo ekaputrake ca karuṇā(m) *janyayitvā* traidhātuka 'vatī(r)ya[ṇ]i] *satruāl* *sangsāracakre* *paribhranatalā* *sampaśyati* na ca *sangsārān* *niḥśarāṇā* *prajānāni* *Yathādhītuṇu* *prajānāti* // *atha bhagavān* tān prajñācakṣuṣā paśyati dṛṣṭvā ca jānāty ami sattvāl pūrvā(m) *kusalālā* kṛtvā mandadveṣāḥ tivraṅgās tivradveṣāḥ kecid alpaprajñāḥ kecit panḍitāḥ kecit paripākaśuddhāḥ kecin mithyādṛṣṭayas teṣām sattvānām *tathāgata* upāyakausalyena *triṇi* *yānāni* *deseyat[hi]* / *triṇi* *yānāni* *deseyati*

K evam avidyāndhās *nishāṇāni* sattvāl samsāre tathāgatas tu karuṇān *janyayitvā* traidhātukān niḥśrtaḥ / pitēva priyākāpu-
trake karuṇān *sañjāyayitvā* traidhātuke 'vatīrya satruāl) *sangsāracakre* *paribhranatalā* *saukliṣyante* na ca *sangsārān* *niḥśarāṇā* *Yathādhītuṇu* *prajānāni* / *tāṇi* *prajñācakṣuṣā* paśyati[ṇi] dṛṣṭvā ca jānāi / amīṣām] sattvāl pūrvam *kusalālā* kṛtvā mandadveṣāḥ tivraṅgāḥ mandaṅgās tivradveṣāḥ kecid alpaprajñāḥ kecit panditāḥ kecit paripākaśuddhāḥ kecin mithyādṛṣṭayas tesām sattvānām *bhagavān* upāyakausalyena *deseyat[hi]* / *triṇi* *yānāni* /

C3 evam apidyāndhān *niṣṭhānti* sattvāl samsāre tathāgatas tu karuṇān *janyayitvā* traidhātukān niḥśrtaḥ pitēva priyo ekaputra-

ke va karuṇān *janyayitvā* traidhātuke 'vatī(r)ya satruāl) *sangsāracakre* *paribhranatalā* *saukliṣyante* na ca *sangsārān* *niḥśarāṇā* *Yathādhītuṇu* *prajānāti* *tāṇi* *prajñācakṣuṣā* paśyati / dṛṣṭvā ca jānāny ami sattvāl pūrvam *kusalālā* kṛtvā man-

dadveṣāḥ tivraṅgāḥ mandaṅgās tivradveṣāḥ kecid alpaprajñāḥ kecit panḍitāḥ kecit paripākaśuddhāḥ kecin mithyā-

dṛṣṭayas tesām sattvānām *tathāgata* upāyakausalyena *deseyat[hi]* / *triṇi* *yānāni* /

C4

evam avidyāndhāḥ / *tiṣṭhanti* sattvāl samsāre tathāgatas tu karuṇān *janyayitvā* traidhātukān niḥśrtaḥ / pitēva priyākā-
putrake karuṇān *sañjāyanayitvā* traidhātuke 'vatīrya satruāl) *sangsāracakre* *paribhranatalā* *saukliṣyante* na ca *sangsārān* *niḥśarāṇā* *Yathādhītuṇu* *prajānānti* / *tāṇi* *prajñācakṣuṣā* paśyati / dṛṣṭvā ca jānāti '(mī) sattvāl(p) pūrvam *kusalālā* kṛtvā mandadveṣāḥ tivraṅgāḥ mandaṅgās tivradveṣāḥ kecid alpaprajñāḥ kecit panḍitāḥ kecit paripākaśuddhāḥ kecit mithyādṛṣṭayas / tesām sattvānām *tathāgata* upāyakausalyena *triṇi* *yānāni* *deseyati* /

C5

evam avidyāndhās *tiṣṭhānti* sattvāl samsāre tathāgatas tu karuṇān *janyitvā* traidhātukān niḥśrtaḥ pitēva priyākā-
putrake karuṇān *sañjāyanayitvā* traidhātuke 'vatīrya / satruāl) *sangsāracakre* *bhramatalā* *saukliṣyate* ca na *sangsārān* *niḥśarāṇā* *jānāti* // *atha bhagavān* prajñācakṣuṣā paśyati / dṛṣṭvā ca jānāti ami sattvāl pūrvam *kusalālā* kṛtvā mandadveṣāḥ tivraṅgā-
tivradveṣāḥ kecid alpaprajñāḥ kecid panḍitāḥ kecit paripākaśuddhāḥ kecin mithyādṛṣṭayas / tesām sattvānām *bhagavān* upāyakausalyena *deseyati* / *triṇi* *yānāni*

C6

evam avidyāndhāḥ sattvāl samsāre tathāgatas tu karuṇān *sañjāyanayitvā* traidhātukān niḥśrtaḥ pitēva priye ekaputra-

ke karuṇān *sañjāyanayitvā* traidhātuke 'vatīrya satruāl) *sangsāracakre* *bhramatalā* *saukliṣyati* re na ca samsārān *niḥśarāṇā* *sañjā-*

nāni / *atha bhagavān* prajñācakṣuṣā pasyati dṛṣṭvā ca jānāti ami sattvāl pūrvam *kusalālā* kṛtvā mandadveṣāḥ tivra-
ṅgāḥ mandaṅgāḥ tivradveṣāḥ *tiṣṭhānti* kecid alpaprajñāḥ kecit panḍitāḥ kecit paripākaśuddhāḥ kecit mithyādṛṣṭayas
tesām sattvānām *bhagavān* upāyakausalyena *deseyati* / *triṇi* *yānāni*

B

evam avidyāndhāḥ sattvāl asmiṣāre tathāgatas tu karuṇān *sañjāyanayitvā* traidhātukān niḥśrtaḥ pitēva priye eke pu-
(tra)ke karuṇān *sañjāyanayitvā* traidhātuke 'vatīrya satruāl) *sangsāracakre* *bhramatalā* *saukliṣyati* (re) na ca sa(ṇ)sārān *niḥśarāṇā* *sañjāyanāni* *athā bhagavān* prajñācakṣuṣā paśyati / dṛṣṭvā ca jānāti ami sattvāl pūrvam *kusalālā* kṛtvā

mandadvesah̄ tivratāgās tivradvesas̄ tivranohāh̄ kecid alpaprājñāh̄ kecit panditāh̄ kecit paripākāsuddhāh̄ kecin mithyā-dīstayas teṣām satvānām bhagavān̄ upāyakausalyena desayati / triji jāṇāni

T2 evam avidyāndhāh satvām samsāre tathāgatas tu karunām janayitvā traiddhātukān niṣṭah pitāya priye ekaputrake karunām saijanayitvā traiddhātuke 'vatīrya satvām saijāracare pāribhūmantāh̄ saṅkliṣyante saṃpaśyati / te na ca saṃsārām nīḥsaṇām yathābhūtām prajanātīti // atha bhagavān̄ tām prajanācakṣuṣā paśyati[rlti dīstyā ca jāṇāti / ami satvā(hi) pūrvam kusalamūlām krtvā mandadvesah̄ tivratāgās tivradvesaḥ mandatāgās tivranohāh̄ mandanohāh̄ kecid alpaprājñāh̄ kecit paripākāsuddhāh̄ kecin mithyādīstayas teṣām satvānām bhagavān̄ upāyakausalyena desayati / triji jāṇāni

T6 evam avidyāndhāh satvāh tīḍhāni / samsāre tathāgatas tu karunām saijanayya traiddhātukān niṣṭah pitēva priye ekaputrake karunām saijanayya traiddhātuke 'vatīrya satvām saijāracare bhūmataḥ saṃpaśyati te na ca saṃsārām nīḥsaṇām saijānāni / atha bhagavān̄ tām prajanācakṣuṣā paśyati dīstyā ca jāṇāti ami satvāh pūrvam [ku]kuśalamūlām krtvā mandadvesah̄ / tivratāgās tivradvesas̄ tivranohāh̄ / kecid alp(a)p(ra) ///

N1 evam api vidyāndhāh tīḍhāni satvāh samsāre tathāgatas tu karunām janayitvā traiddhātukān niṣṭa(hi) pitēva priyāka-putrake karu[nā]pām saijanayitvā traiddhātuke 'vati(r)ya satvām seṇiṣāracare pāribhūmantāh̄ saṅkliṣyante na ca saṃsā-

rām nīḥsaṇām yathābhūtām prajanāntīti tām prajanācakṣuṣā paśyati dīstyā ca jāṇāti (a)mī satvā(m) kusalam kṛtvā: mandadvesah̄ tivratāgāh mandatāgāh tivradvesah̄ kecid alpaprājñāh̄ kecit paṇḍitāh̄ kecit paripākāpāriśuddhāh̄ kecit mithyādīstayas teṣām satvānām(n) tathāgata upāyakausalyena triji yū(nā)ni da(r)śayati /

N2 evam avidyāndhās satvās tīḍhā(n)li samsāre tathāgatas tu karunām saijanayya traiddhātukān niṣṭah pitēva priye ekaputrake karunām saijanayya traiddhātuke 'vatīrya satvā(n)li saijāracare bhūmataḥ saṃpaśyati ke na ca saṃsārām ni(hi) saijānām saijānāni / atha bhagavān̄ prajanācakṣuṣā paśyati dīstyā ca jāṇāti // ami satvā(hi) pūrvam kusalamūlām kṛtvā mandadvesah̄ tivratāgāh mandatāgāh tivradvesas̄ tivranohāh̄ kecid alpaprājñāh̄ kecit paṇḍitāh̄ kecit paripākāsuddhāh̄ kecin mithyādīstayah / teṣām satvānām bhagavān̄ upāyakausalyena desayati / triji jāṇāni

N3 evam avidyāndhyā satvās tīḍhāni samsāre tathāgatas tu karu / / / putrake karunām saijanayya traiddhātuke 'vatīrya satvām saijāracare bhūmataḥ saṃpaśyati / te na ca saṃsārām nīḥsaṇām prajanācakṣuṣā paśyati dīstyā ca jāṇāti / ami satvāh pūrvam kusalamūlām krtvā mandatāgās tivradvesas̄ tivranohāh̄ kecid alpapra / / / pa(n)ditāh̄ kecit paripākāsuddhāh̄ kecit mithyādīstayas teṣām satvānām bhagavān̄ upāyakausalyena desayati / triji jāṇāni

D1 evam avidyāndhāh nīḥthāni satvāh samsāre tathāgatas tu karunām janito : traiddhātula(hi) niṣṭah pitēva priya-m-ekaputrake karunām janitvā : traiddhātuke 'vatīrya satvām saijāracare bhūmataḥ saṇḍhyante te ca saṃsārām nīḥsaṇām na jāṇāmīti atha bhagavān̄ prajanācakṣuṣā : paśyati dīstyā ca jāṇāy ami satvāh pūrvam kusalamūlām kṛtvā manda-tesām tivratāgāh mandatāgās tivradvesah̄ kecid alpaprājñāh̄ kecit paṇḍitāh̄ kecit paripākāsuddhāh̄ kecin mithyādīstayah

D4 evam avidyāndhāh sat(v)ās tīḍhāni samsā(c)e ta)thāg(ata)s(tu) mahākarunām jana / / / tvā traiddhātuke 'vatīrya sa / /

/// sa(m)sīrān niṣarāṇam // / / / satvāḥ pūrvam kusālālu(m) kṛī(vā) // . . . (ma)nādarāgā tīvradveṣā(lī) kecid alpa(p)r(a)
 / / / satvānām bhagavān upāyakauśa(lī)(ena) triṇī yā(nāni) deśyati .

T8 evam avidyāndhā satvās triṇīlāni saṃsāre tathāgatas tu karunān saṇijānayā traidhātukān niṣṭāḥ pitēva priye ekaputrake karunān(m) saṇijānayā traidhātuke 'vatīrya satvā(m) saṇsāracakre bhramataḥ saṇḍīyate na saṇsārān niṣarāṇayā saṇijā(na)nī // atha bhagavānus tān prajñācakṣuṣā paśyati dṛṣṭvā jānāti // ami satvāḥ pūrvam kusālālu(m) kusālālu(m) kṛīvā mandadvesāḥ tīvratāgā mandaṛāgā tīvradvesāḥ tīvratāgā upāyakauśalyena deśyati / triṇī yā(nāni)

A1 kecit mithyādṛṣṭayas teṣām satvānām bhagavān upāyakauśalyena deśyati / triṇī yā(nāni) evam avidyāndhāḥ triṇīlāni satvāḥ saṃsāre tathāgatas tu karunān janayitvā traidhātukān niṣṭāḥ pitēva priyekaputrake karunān saṇijānayitvā traidhātuke 'vatīrya satvāḥ saṇsāracakre prabhrumantakre saṇḍīyate na saṇsārān niṣarāṇayā triṇīlātān prajñācakṣuṣī // atha bhagavān tān prajñācakṣuṣā paśyati / dṛṣṭvā ca jānāti 'mī satvā pūrvam kusālālu(m) kṛīvā māṇḍadvesāḥ tīvratāgā mandaṛāgā tīvradvesāḥ / kecid alpaprājñāḥ kecit paṇḍitāḥ kecit paripākāśuddhāḥ kecit

T10 de lkar ma rig pas idōis te / sems can ḫkhor ba na gses pa nams la de bshin gses pas thuges rje bskyed nas / khams gsum las ḫdas kyan bu gceg pahi pha byans pa bshin du / thugs rje chen po bskyed nas khams gsums du gses te / sems can rwanus ḫkhor batu ḫkhor lo na ḫklyam shiñ nōn moris kyan de dag ḫkhor ba las ḫklyui bu yaii dag pa ji lta ba bshin du mi ses par de dag bcom lduu ḫdas kyi ses rab kyi spyan gyis gzigs so // gzigs nas kyan sems can hdi dag sion dge ba byas pas she sdān chuñ la ḫdod chags che ba dañ ḫdod chags chuñ la she sdān che ba dañ kha cig nkhas pa dañ kha cig yonis su snin ciñ dag pa dañ kha cig log par lta ba mīkyen nas / sems can de dag la de bshin gses pa thabs nkhas pas theg pa gsum du bsād do //

6

evam avidyāndhā satvānī triṇīlāni saṃsāre tathāgatas tu karunān janayitvā traidhātukā(n) niṣṭāḥniṣṭāḥ pitēva priye ekaputrake karunān janayitvā traidhātuke 'vatīrya satvāni saṇsāracakre bhramataḥ saṇḍīyate ca na ca saṇsāraṇī nissācāṇyā jānāntī atha bhagavān prajñācakṣuṣā paśyati · dṛṣṭvā ca jāyandhā ami satvā · pūrvam kusālālu(m) kṛīvā mandadvesāḥ tīvratāgā mandaṛāgā · tīvradvesāḥ · mandadvesāḥ kecid alpaprājñāḥ kecit paṇḍitāḥ kecit paripākāśuddhāḥ kecī(n) mithyādṛṣṭaya · teṣām satvānām triṇīlātā · upāyakauśalyena deśyati · triṇī yā(nāni).

(正)

故謂盲冥 是以世尊 惑物其人 升降三界 脱離無際 不能自拔 觀於衆生 心之根原 痘有慳重 塵有厚

薄 解有難易 觀見遠近 便見三乘

(添)

如是無明 開冥衆生 流俗中住 唯有如來 超出三界 癪生悲愍 亦如慈父 愛念一子 痘悲愍已 下入三界 見彼衆生 於施捨輪中行 不如莫知 出離流俗 仏以公眼 而觀見之 見已了知 此等衆生 前世作善

少順厚欲 少欲厚眠 或有少智 或有巧慧 或有成熟清淨 或有邪見 彼等衆生 仏為方便 巧說三乘

ノスの所長也' 大瘤火の最へ且轉惡火専むノス' 云 D₁, O, C₅ 至 K, C₃, C₄, N₁; Tb. 至 C₆, B, T₆, N₂, T₇, N₃, T₈ 至 T₂, R, A₁. 但たれ惡眼此也' 云 C₆ "sattvān . . . . . atha bhagavānus tān" ノスノス' 云 D₁, O, C₅ 至 C₆の最へノス'。

[1] satvāḥ saṇsāracakre bhramantaḥ saṇḍīyante te ca na saṇsārān niṣarāṇam (or na) jānāntī atha bhagavān prajñāca-
kṣuṣā paśyati

[2] satvāḥ saṇsāracakre paribhrumantaḥ saṇḍīyante na ca saṇsārān niṣarāṇam yathālātān prajānāntī tān prajñāca-
kṣuṣā paśyati

黒本R 塗り 玄人 トセ サルカバヒタムニテ 成立したルマハキノ。 陰文。

R satyāñ samsāracakre paribhramataḥ sampasyati na ca sāṃśārāñ nihsaranam yathābhūtāñ prajānañti atha bhagavān tāñ prajñācakṣusā paśyati

ノミノルムニテ、ナム形から無くなる形への本文の生成過程が如実に窺ひ得也。

六

眞宗法門の原體ノミトド、種々譲體れどレモガ、兼七音化城鑑品アモ、次の如ヘドモ。⁽³⁾

VII (184.12-13)

- Kn paścimāyāñ dīśi blikṣavo 9 *amitāyuś* ca nāma tathāgato 'rhan sanyaksambuddhah
 R paścimāyāñ blikṣavo dīsy *amitāhuś* ca nāma tathāgato 'rhan sanyaksambuddhah
 K paścimāyāñ blikṣavo dīsy *amitāyuś* ca nāma tathāgato 'rhan sanyaksambuddhah /
 C3 paścimāyāñ blikṣavo dīsy *amitāyuś* ca nāma tathāgato 'rhan sañjnyaksambuddhah
 C4 paścimāyāñ dīśi blikṣavo *amitāyuś* nāma tathāgato 'rhan sanyaksambuddhah
 C5 paścimāyāñ dīśi blikṣavo *amitāhuś* ca nāma tathāgato 'rhan sanyaksambuddhah /
 C6 paścimāyāñ blikṣavo dīsy *amitāhuś* ca nāma tathāgato 'rhan sanyaksambuddhah
 B paścimāyāñ blikṣavo (dīśi) *amitāhuś* ca nāma tathāgato 'rhan sanyaksambuddhah
 T2 paścimāyāñ dīśi blikṣavo *amitāyuś* ca nāma tathāgato 'rhan sanyaksambuddhah
 T6 paścimāyāñ dīśi *amitāhuś* ca nāma tathāgato 'rhan sanyaksambuddhah
 T7 paścimāyāñ dīśi *amitāhuś* ca nāma tathāgato 'rhan sanyaksambuddhah /
-
- N1 [pal]paścimāyāñ blikṣavo dīsy *amitāyuś* ca nāma tathāgato 'rhan sanyaksambuddhah
 N2 paścimāyāñ dīśi *amitāhuś* ca tathāgato 'rhan samyaksambuddhah
 D1 paścimāyāñ blikṣavo dīsy *amitāyuś* nāma tathāgato 'rhan sanyaksambuddhah
 T8 paścimāyāñ dīsy *amitāhuś* ca nāma tathāgato 'rhan sanyaksambuddhah
 A1 paścimāyāñ dīśi *amitāhuś* ca nāma tathāgato 'rhan sanyaksambuddhah /
- Tib. dge slon dag nub phyogs na de bshin gses pa dgər bcom pa yin dag par rdsoes phu siṃs regyas tshe dhang med ccs bya ba dan /
- O paścimāyāñ dīśi blikṣavah *amitāyuś* nāma tathāgataḥ
 (IE) 西方現在二仏 号無量壽
- (妙) 西方二仏 一名阿彌陀
- 卯木心久原添ハニギ 三 K, C₃, C₄, T₂, N₁; D₁, O; Tib. 二 C₅, C₆, B, T₆, T₇, N₂; R, T₈, A₁ ニテ。 三 塗 amitāyuś-
 ムアム 塗 amitāhuś-アムナム。 三 の丸をもとめ形も同様。 三
 因ムアムの想の | 三の字体 「越」 亜中間括弧「」妙、「題跋因體」 三ノ子釋迦ノラノ标题 (184. 13-14) 塗 sarvalokadhā-dhātupadavodvegapratyuttīra- (K, C₃, C₄, C₅, T₂, T₆, T₇, N₁; R, T₈; D₁, O) 三ノ子 C₆, B, N₂; A₁ ニギ 塗 sarvalokadhā-tupadavodvegapratyuttīra- (<"pratyuttarīn-) ニギ ニギ。
 ニギ、 墓前古シ | 許サ「趣」 亜中間括弧「」妙、「塗」 三ノ子釋迦ノラノ标题 (185. 2) ニギ。 三ノ子ニギ。
 VII (185.2)
 Kn sarvalokabhayačchambhitatvaviddhvansanakaraś ca
 R (lacking).

- K sarvalokabhayājīvācchayapbhitaravividhvansanakaraś ca
- C3 sarvalokabhyajīvītachayapbhitaravividhvansanakaraś ca
- C4 sarvalokabhayadevāñgacchayapbhitaravividhvansanakaraś ca
- C5 sarvalokabhayācchayapbhitaravividhvansanakaraś ca
- C6 sarvalokabhayastambhitatuavividhvansanakaraś ca
- B sarvalokabhayacchayapbhitaravividhvansanakaraś ca
- T2 sarvalokabhayācchayapbhitaravividhvansanakaraś ca
- T6 sarvalokabhayacchayapbhitaravividhvansanakaraś ca
- T7 sarvalokabhayacchayapbhitaravividhvansanakaraś ca
- N1 sarvalokabhabha[ñ]acchayapbhitaravividhvansanakaraś ca
- N2 sarvalokayānanyūcchayapbhitaravividhvā[ñ]sanakaraś ca
- D1 sarvalokabhayājīvītachayapbhitaravividhvansanakaraś ca
- T8 sarvalokabhayācchayapbhitaravividhvansanakaraś ca
- A1 sarvalokabhayacchayapbhitaravividhvansanakaraś ca
- Tib. དྷେ ལ୍ରେ བନ୍ଦ କ୍ରୀ ଲ୍ରେ ପା ଦାନ ପିଲ ପା ଦାନ ଲୋଗ ତ୍ଶା ବା ରାମ ପା ଲ୍ରୋନ୍ସ ପା
- O sarvalokādīptabhayamanyitavidhvansanakaro nāma
- (正) 号除世體
- (妙) 名據一切世間怖畏
- 「るたのふれ縛かねばせり 次の四種縛いたる。」
- [1] sarvalokabhayājīvācchayapbhitaravividhvansanakaraś C3, D1, K^o(acchayapbhitaravividhvansanakaraś), Tib.
- [2] sarvalokabhayadevāñg(r)acchayapbhitaravividhvansanakaraś C4
- [3] sarvalokabhayacchayapbhitaravividhvansanakaraś ca
- C5, T2, N2; T8
- [4] sarvalokabhayacchayapbhitaravividhvansanakaraś ca
- C6^o(stambhitatva^o), B, T6, T7, N1; A1
- 「ルルムセニド、已ヌモカナニ形ニ體ベムハ。西藏訳は「一場世間の恐怖・敗北・怯えんと被壊する者」ル體解れた。」 トホクは「一場世間の恐怖・敗北・怯え・破壊」と解いた⁽³⁾。シテおこして「pw, BHSD 皮カルヘルハ語 (p. 179, 2-3) の固有名詞な已の如く証正されねばならない。

十

第十三章は「諸中間殊の金」の如きである如来の三界に移むる法の統治を表す文を次に問題にしてみる。

XIII (289.13-15)

Kn evam eva mañjuśrī tathāgato 'py arhan sanyaksambuddho dharmaśāmī dhammarājāḥ svēna bāhuvalanijitena pūryavabale-

nijitena traidhātuke dharmena dharmarājājī kārayati /

R evam eva mañjuśrī tathāgato 'py arhan sanyaksambuddho svēna bāhuvalanijitena / pūryavabale-nijitena traidhātuke

dharmaśāmī dhammarājājī kārayati //

- K** evam eva mañjuśīs tathāgato 'rhan samyaksambuddhah svena bāhubalāpūryavirijēna / pūryavirijēna traidhātuke dharma-rājyaṇi kārayati //
- C4** evam eva mañjuśīs tathāgato 'py arhan samyaksambuddhah svena bāhubalāpūryavirijēna dharma-rājyena traidhātuke dharma-rājyaṇi kārayati /
- C5** evam eva mañjuśīs tathāgato 'py arhan samyaksambuddhah svena bāhu(ba)lāpūryavirijēna traidhātuke dharma-rāj(y)a(a)ηi kārayati
- C6** evam eva mañjuśīs tathāgato 'py arhan samyaksambuddhah (eve)na bāhubalāpūryavirijēna (dharma)rājyena traidhātuke dharma-rāj(y)aηi kārayati
- B** evam eva mañjuśīs tathāgato 'py arhan samyaksambuddhah svena bāhubalālāpūryavirijēna pūryavirijēna(r)ājēna dharma-rājye(ma) traidhātuke dharma-meṇa rājyavirijēna kārayati
- T6** evam eva mañjuśīs tathāgato 'py arhan samyaksambuddhah svena bāhuñālāpūryavirijēna dharma-rājyena traidhātuke dharma-meṇa rājyavirijēna kārayati
- N1** evam eva mañjuśīs tathāgato 'py arhan samyaksambuddhah svena bāhubalāpūryavirijē(na) dharma-rājyena traidhātuke dharma-meṇa rājyavirijēna kārayati
- N2** (evam eva mañjuśīs tathāgato 'py arhan samyaksambuddhah svena bāhubalālāpūryavirijēna dharma-rājyena traidhātuke dharma-meṇa rājyavirijēna kārayati
- D3** evam eva mañjuśīs tathāgato 'rhan samyaksambuddhah svaheñubalāpūryavirijēna traidhātuke dharma-rājyavirijēna kārayati
- T8** evam eva mañjuśīs tathāgato 'py arhan samyaksambuddhah dharma-meṣvāñā dharma-rājā svena bāhubalālāpūryavirijēna dharma-rājyena traidhātuke dharma-meṇa rājyavirijēna kārayati/
- A1** evam eva mañjuśīs tathāgato 'py arhan samyaksambuddhah svena bāhubalālāpūryavirijēna pūryavirijēna dharma-rājyena traidhātuke dharma-meṇa rājyavirijēna kārayati //
- Tib.** ལྡྱାମ ཅପା དେ བଶିନ ଦ୍ୟ/ଦେ ଖଶିନ ଗ୍ସଗ୍ସ ପା ଦ୍ରା ବୋମ ପା ଯାଏ ଦାଗ ପାର ର୍ଦ୍ଗସ ପାହି ସାଂ ର୍ଗ୍ସ ନିନ କ୍ୟି ଲାଗ ସ୍ତୋଲ କ୍ୟି ଲୋଗ ନାମୁସ ଲେସ ଲ୍ୟୁନ ଲ୍ୟୁନ ଖାମ୍ ଗ୍ସମ ନା / ଓହୋ କ୍ୟି ର୍ଗ୍ୟାଲ ପୋ ନିନ୍ଦା ପାହି ଖାମ୍ ଗ୍ସମ ଦେ ଦାଗ ଲା ବ୍ଦୁଦ ସ୍ଦିଗ କାନ ଗ୍ନୋଦ ଦେ /
- O** evam eva mañjuśīs tathāgato 'rha(m) samyaksambuddhah svakēna bāhuñijēna · svapūryavirijēna · svabalañijēna
- F** (c)vam eva manyuśī(s) ta(thāg)to ('rha(m) sa)myaksambu(dhah) svakēna bāhuñijēna : svapūryavirijēna (svabalañijēna) p(r)a(jii)ñāvijēna dharm(a)(u)ijēna dharma-rājatva(trai)dhātuke dharma-rājatva(u) kārapayati dharma-rājatva ca:
- (正) 如來正覺 亦復如是 為大法王 無極道帝 自伏其心 以法教化 以德消晝 以慧照闇 降諸法王 無極之
我
- (妙) 文殊師利 如來亦復如是 以禪定智燭力 得法國土 王於三界
ノルヌムの佛トナムアタマニテ、次の四種類アタマニテ、卅六種燭燭スルカセテの事ヘアリ。
- [1] D3, Tib.
- svabāhubalāpūryavirijēta traidhātuke dharma-rājyam
- [2] (a) K, C5 (b) C4, C6
- (a) svena bāhubalāpūryavirijēta pūryavirijēna* traidhātuke dharma-rājyam (* C5 矢 <。)
- (b) svena bāhubalāpūryavirijēna* dharma-rājyena traidhātuke dharma-rājyam (* C6 pūrya-矢 <。)
- [3] (a) B, N1, A1 (b) T6, N2, T8

(b) svena bāhubalanirātena dhammarājena traidhātuke dhammena rājyan

[4] R

svena bāhubalanijitenā punyabalanijitenā traidhātuke dhammena dhammarājyan

ルスムニ ト ルムニ ト ム ピタムニルム「文の範疇を取るにあたるが王族もア。ルルリム、niryāta-, nirjita-, nirjita- ピタムニルム」
ルスムニ 次に各章の題題母語辨べてみだこ。

[1] ト カルト ト ミ ムニ ム niryāta-, nirjita- (Tib. byuñ ba) だ、 nirjita- ム語のム蘭耶ヤルム。最ルリムの題のカム煙徳に依
ヒト征服やれた川界に於レ、法の統治をなす。」 と翻譯されムハ。 nir-jī- も “to conquer, defeat” の意ル取ル。

[2] リスムニトマダ、 swabhābulapunyānijite ムサ Loc. case は svena “nijitenā ム Inst. case は亥たたか” その被修飾語ヒ
レ、 dhammarājyena ム煙ヒルム。 ルスムニトマダ、 ルスムニトマダ。 「は、それが脱落したのか、或は [1] から [2] トマの過渡的な
ルスムニトマダ。 透ル語ナム「皿の盤の盤の丸(ム煙徳ヒ)」に依ヒて獲得やれた法の王權に依ヒて、法の統治をなす。」

[3] リスムニトマダ、 dhammarājyam ムラヌ謎ヒ dhammena rājyan ムテルム。 ルスムニトマダ。 ルスムニトマダ。
「ルスムニトマダ。」

[4] リスムニトマダ、 トマ ドホクターヒリの被修飾語ル | ルスムニトマダ。 諸ル dhammarājena ム省略し、 dhammena のムル、 再び
dhammarājyam ム回復したル翻譯やれる。

因ムスル、 dhamnasvāmī dhammarājih ヒ T8 ルスムニトマダ。 楽用したムル。 ルスムニトマダ。

八

第十四章從地涌出咄咄第四十偈第一行にム題題があり、次にやふを挙ギムハ。

XIV-40ab (310.5)

- Kn vasanti ākāśaparigrahasmīn kṣetrasya heśṭe-parībhoga vīrāḥ /
- R vasanti ākāśaparigrahasmīn kṣetrasya heśṭe-parībhoga vīrāḥ /
- K vasanti ākāśaparigrahasmīn kṣetrasya 'dhāste-parībhoga vīrāḥ /
- C4 vasanti ākāśaparigrahasmīn kṣetrasya 'dhāste-parībhoga vīrāḥ /
- C5 vasanti ākāśaparigrahasmīn / kṣetrasya heśṭe-parībhoga eśām /
- C6 vasanti ākāśaparigrahasmīn / kṣetrasya heśṭe-parībhoga eśām /
- B vasanti ākāśaparigrahasmīn、 kṣetrasya heśṭe-parībhoga eśām /
- T2 vasanti ākāśaparigrahasmīn heśṭe-parībhoga vīrāḥ /
- T6 vaśanti ākāśaparigrahasmīn、 kṣetrasya heśṭe-parībhoga eśām /
- N1 vasanti ākāśaparigrahasmīn) kṣetrasya heśṭe-parībhoga vīrāḥ /
- N2 vasanti ākāśaparigrahasmīn kṣetrasya heśṭe-parībhoga eśām /
- N3 vasanti ākāśaparigrahasmīn、 kṣetrasya heśṭe-parībhoga vīrāḥ /
- D1 vasanti ākāśaparigrahasmīn kṣetrasya 'dhāste-parībhoga vīrāḥ /

T8

vasanti ākāśaparīgrahesmin iṣṭetrasya *heṣṭe paribhogu eṣṭāṇu*

A1 vasanti ākāśaparīgrahesmin / Iṣṭetrasya *heṣṭe paribhogu eṣṭāṇu*

Tib. nam mīkhas yons su hōsin pa dter gmas te //

shin hōhi *ḥog na dphel riṇus yots su spyod //*

O vasanti (ā)kāśaparīgrahesmin(iṇ) Iṣṭetrasya *heṣṭina imasya pañḍitāṇi*

F vasanti (ā)kāśaparīgrahesmin(iṇ) Iṣṭetrasya *heṣṭena imasya pañḍitāṇi*

(IE) 斯勝者 在于下方 今日故來 摄護國土

(妙) 在娑婆世界 下方空中住

眞無外本也 110 世尊也 三 K, C₄, T₂, N₁, N₃; (D₁, Tib.) 三 C₅, C₆, B, T₆, N₃; (R, T₈, A₁) 111 世尊也 adhaste-paribhoga virāh 也 424 世間也 佛也 1306 Renou 丈也 § 95, C, Wackernagel 丈也 II, 1, § 111, b, β 世間也 佛也 130° adhaste-paribhoga 也 Skt. adhastāt अ पा. hetīha अ व्रीहि-कूप् वर्णन् Bhvr.-cpd. の偏分也 佛也 130° adhaste 也 Skt. adhastāt अ पा. hetīha अ व्रीहि-कूप् वर्णन् Pk. hetīha, hetamni 世間也 佛也 130° adhaste-paribhoga 也 F. Edgerton 丈也 世間也 佛也 「佛眾」を意味する。從而「觀音たる也」 観音の住處に住ぶ、いの國十のトの建物を有りトス也」 みなひ。いの印度を分解したたる、[2] の「(彼の) 聖別の住處に住み、彼心也、いの國十のトの建物がある。」 みなひだ。

因みに、ākāśaparīgrahesmin 也 世間也 parīgraha しミン ふ魔ニトス也 魔社ニル也 Double loc. ふ魔ニル也 130° 世間系寺本也、いの伽羅現象は非淨之種也 130°。

九

第十回 離地無由唱也 110 の聖なる也。仏出世道以来かやかん四十餘年も経たのよかよか二年也、いの今世間にも「ハント」無量の大菩薩を教化し得たかと云う間にか心の趣旨を以て説教が説明ナリ。いの聖金の金輪輪王にある文に「ハント」也。大菩薩の性格を描写した箇所也也。

XIV (31.15-312.5)

Kn ime ca bodhisattvā mahāsatvā bahvaprameyā bahukalpkoṭīmayutaśatasahasraśacīrṇacariabrahmacaryā dirgharāṭītra(iṇ) hi kṛtaniścayā buddhaṇiāne samādhiṇukhāśatasahaśrasamāpadyanavvutthānakusālā mahābhijñāparikarmaviryūtā mahābhijñākṛparikarmāṇiḥ panditā buddhabhūmau saṃpītikuśalās tathāgatadharmaṇām āścaryādbhūta lokasya mahāviryabalasthānaprāptāḥ / tāṇś ca bhagavān evaṇ vadati / mayāta ādīta eva samādāpītāḥ samuttejītāḥ pariṇāmitāś cāṣṭāṇ bodhisattvabhūmāv iti /

R ime ca bodhisattvā mahāsatvā bahvaprameyā bahukalpkoṭīmayutasahasraśacīrṇacariabrahmacaryā dirgharāṭītraṇiścayā buddhaṇiāne samādhiṇukhāśatasahaśrasamāpadyanavvutthānakusālā mahābhijñāparikarmaviryūtā mahābhijñātāṇa kṛtapharikarmāṇiḥ panditā buddhabhūmau saṃpītikuśalās tathāgatadharmaṇām āścaryādbhūta lokasya mahāviryabalasthānaprāptāḥ tāṇś ca bhagavān evaṇ vadati mayāta ādīta eva[iṇ] samādāpītāḥ samuttejītāḥ pariṇāmitāś cāṣṭāṇ bodhisattvabhūmāv ity

K ime ca bodhisattvā mahāsatvā bahvaprameyā bahukalpkoṭīmayutasahasraśacīrṇacariabrahmacaryā dirgharāṭītraṇiścayā tathāgatāṇāne samādhiṇukhāśatasahaśrasamāpadyanabhyutthānakusālā mahābhijñāparikarmāṇiḥ panditā bu(ddha)bhūmau saṃpītikuśalāḥ tathāgatadharmaṇām āścaryādbhūta lokasya mahāviryabalasthānaprāptāḥ / tā(iṇ)s ca

bhagavāñ[n] evam vadati / manīvātē ādita eva samādāpitāḥ paripācītāḥ pariṇāmitāś cāṣyām bodhisatvabhūmāv ity

168

ime ca bodhisatvā mahāsatvāḥ bahvaprameyā bahukalpakoñiyutāsatasahasracīrñacariabrahmacaryāḥ / dīgharātrām kṛtāniścayā *tathāgatajñāne* samādhimukhśatasahasrañ[ñ]samāpadyana[ñ]vyutthānakusālā *mahābhijñāparikarmāñyātā mahābhijñākṛtāparikarmāñātā* panditā buddhabhūmāu sañgītikuśalāḥ / *tathāgata*dharmañām āścaryādbhūtā lokasya mahāvīryabalasthāmaprā(ptāḥ tā)ñāś ca bhagavāñ[n] evam vadati *sna* / mayātē ādita eva samādāpitāḥ paripācītāḥ pariṇāmitāś cāṣyām bodhisatvabhūmāv ity

C5
ime ca bodhisatvā mahāsatvā balu-(a)prameyā bahukalpakoñiyutāsatasahasracīrñacariabrahmacaryāḥ / dīgharātrap *hi* kṛtāniścayā buddhañāne samādhimukhśatasahasrasamāpadyanavyutthānakusālā *mahābhijñākarmāñyātā mahābhijñā(fñā)nākṛtāparikarmāñātā* / panditā buddhabhūmāu sañgītikuśalāḥ *sarvatathāgata*dharmañām āścaryādbhūtā lokasya mahāvīryabalaprāptāḥ / tāṁś ca bhagavān evam vadati *sna* mayātē ādita eva samādāpitāḥ *samuttejijñātā* pariṇācītāḥ pariṇāmitāś cāṣyām bodhisatvabhūmāv iti /

C6
(photo lacking)

B
ime ca bodhisatvā mahāsatvā bahvaprameyā bahukalpakoñiyutāsatasahasracīrñacariabrahmacaryā dīgharātrām kṛtāniścayā *buddhañāne* samādhisātasahasrasamāpadyanavyutthānakusālā *mahābhijñākarmāñyātā mahābhijñāñākṛtāparikarmāñātā* panditā buddhabhūmāu sañgītikuśalāḥ *sarvatathāgata*dharmañām āścaryāḥ, bhūtā lokasya mahāvīryabalasthāma-prāptāḥ tāṁś ca bhagavān ekām vadati mayātē ādita eva samādāpitāḥ *samuttejajñātā* paripācītāḥ pariṇāmitāś cāṣyām bodhisatvabhūmāv iti

T2
ime ca bodhisatvā mahāsatvā bahvaprameyā bahukalpakoñiyutāsatasahasracīrñacariabrahmacaryā dīgharātrām kṛtāniścayā *tathāgatajñāne* samādhimukhśatasahasrasamāpadyat�abhyutthānakusālā *mahābhijñākṛtāparikarmāñātā*

T3
panditā buddhabhūmāu sañgītikuśalāḥ *tathāgata*dharmañām āścaryādbhūtā lokasya mahāvīryabalasthāmaprāptāḥ tāṁś ca bhagavāñ[n] evam vadati / mayātē ādita eva samādāpitāḥ paripācītāḥ pariṇāmitāś cāṣyām bodhisatvabhūmāv ity

T6

ime ca bodhisatvā mahāsatvāḥ bahvaprameyāḥ bahukalpakoñiyutāsatasahasracīrñacariabrahmacaryāḥ dīgharātra(ñ) kṛtāniścayā *buddhañāne* samādhimukhśatasahasrasamāpadyanavyutthānakusālāḥ *mahābhijñākarmāñyātā mahābhijñāñākṛtāparikarmāñātā* panditā buddhabhūmāu sañgītikuśalāḥ *sarvatathāgata*dharmañām āścaryādbhūtā lokasya mahāvīryabalasthāmaprāptāḥ tāṁś ca bhagavān evam vadati / mayātē ādita eva samādāpitāḥ paripācītāḥ pariṇāmitāś cāṣyām bodhisatvabhūmāv iti /

T7

ime ca bodhisatvā mahāsatvā bahvaprameyāḥ bahukalpakoñiyutāsatasahasracīrñacariabrahmacaryā dīgharātrapāścayā *buddhañāne* samādhisātasahasrañ[ñ]samāpadyanavyutthānakusālā *mahābhijñākarmāñyātā mahābhijñāñākṛtāparikarmāñātā* panditā buddhabhūmāu sañgītikuśalāḥ *sarvatathāgata*dharmañām āścaryādbhūtā lokasya mahāvīryabalasthāmaprāptāḥ tāṁś ca bhagavān evam vadati *sna* / mayātē ādita eva samādāpitāḥ paripācītāḥ pariṇāmitāś cāṣyām bodhisatvabhūmāv iti

N1

ime ca bodhisatvā mahāsatvā bahu-aprameyāḥ bahukalpakoñiyutāsatasahasracīrñacariabrahmacaryā dīgharātrapāścayā *tathāgatajñāne* samādhimukhśatasahasrasamāpadyanavyutthānakusālāḥ *mahābhijñā(fñā)parikarmāñātā* panditā buddhabhūmāu sañgītikuśalāḥ *tathāgata*dharmañām āścaryādbhūtā lokasya mahāvīryabalasthāmaprāptāḥ tāṁś cā bhagavān evam vadati *sna* / mayātē ādita eva samādāpitāḥ paripācītāḥ pariṇāmitāś ca asyām bodhisatvabhūmāv ity

N2

ime ca bodhisatvā mahāsatvāḥ bahvaprameyāḥ bahukalpakoñiyutāsatasahasracīrñacariabrahmacaryāḥ dīgharātrām kṛta-

niscayā *buddhejñāne samādhisatasahasrasamādyanavyutthānakuśalā* (*mahābhūjijñākarmanujñātā*) *mahābhūjijñātā*-
naqṛtarikarikarmanuñātā panditā buddhabhūnau saṅgītikuśalāḥ *sarvatahāgatadharmañāñā* āścaryādblutā lokasya mahā-
viryabalasthāmaprāptāḥ // tāmś ca bhagavān evam vadanti // mayāte ādita eva samādāpiṭāḥ *saṃuttejijñātā* paripācī-
parināmitāś cāsyāñ bodhisatvabhūnāv iti //

N3

ime ca bodhisatvā mahā(satvā bahva)prameyāḥ / bahukalpakoñayutaśatasahaśracīnū(acariya)brahmacaryāḥ / dīrgha-
rātrāṇām kṛtanīscayā *buddhejñāne samādhimukhāsatasahasrasamādyanavyutthānakuśalā* / *mahābhūjijñānābhūjijñātā*
mahābhūjijñātākṛtarikarikarmanuñātā panditā buddhabhūnau saṅgītikuśalāḥ *sarvatahāgatadharmañāñā* āścaryādblutā
lokasya mahāviryā(balasthāmaprāptāḥ // tāmś ca bhagavān evam vadanti mayāte ādita) eva samādāpiṭāḥ *saṃuttejijñātā*
paripācītāḥ parināmitāś cāsyāñ bodhisatvabhūnāv ity

D1

ime ca bodhisatvā mahāsatvāḥ bahvaprameyā bahukalpakoñayutaśatasahaśracīnū(acariya)brahmacaryāḥ dīrgha-
rātrāṇām kṛtanīscayā *buddhejñāne samādhimukhāsatasahasrasamādyanavyutthānakuśalā* *mahābhūjijñātākṛtarikarikarmanuñātā* panditā
buddhabhūnau: saṅgītikuśalāḥ *tathāgatadharmañāñā* āścaryādblutā lokasya · mahāviryabahulsthāmaprāptāś ca
bhagavān evam vadati · mayāte ādita eva samādāpiṭāḥ parināmitāś cāsyāñ bodhisatvabhūnāv ity

D3

ime ca bodhisatvā mahāsatvāḥ bahvaprameyā bahukalpakoñayutaśatasahaśracīnū(cc)ritobrahmacaryāḥ dīrgha-
rātrāṇām kṛtanīscayā *buddhejñāne samādhimukhāsatasahasrasamādyanavyutthānakuśalā* (*mahābhūjijñātā* kṛtarikarikarmanuñātā)
panḍitā buddhabhūnau saṅgītikuśalāḥ *tathāgatadharmañāñā* āścaryādblutā lokasya (mahāviryabala)s(t)āmāpiṭāḥ
tāmś ca bhagavān e(vā)m (vadati) mayātē ādita (eva sa)mañādāpiṭāḥ parināmitāś cā(syāñ bodhisatvabhūnāv ity)
ime ca bodhisatvā mahāsatvāḥ bahukalpakoñayutaśatasahaśracīnū(acariya)brahma(caryāḥ dīrgha-
rātrāṇām kṛtanīscayā *buddhejñāne samādhimukhāsatasahasrasamādyanavyutthānakuśalā* *mahābhūjijñātākarmajñātā* *mahābhūjijñātā*

T8

jīvāñuparikarmāñāḥ panditā buddhabhūnau saṅgītikuśalāḥ *tathāgatadharmañāñā* āścaryādblutā lokasya mahāviryabala-
sthanāmaprāptāḥ tāmś ca bhagavāññāḥ evam vadati mayāte ādita eva samādāpiṭāḥ *saṃuttejijñātā* paripācītāḥ parināmitāś cāsyāñ
bodhisatvabhūnāv ity

A1

ime ca bodhiññāsatvā mahāsatvāḥ bahvaprameyā bahukalpakoñayutaśatasahaśracīnū(acariya)brahmacaryāḥ dīrgha-
rātrāṇām kṛtanīscayā *buddhejñāne samādhimukhāsatasahasrasamādyanavyutthānakuśalā* *mahābhūjijñātākarmajñātā*
mahābhūjijñātākarmāñāñā panditā buddhabhūnau saṅgītikuśalāḥ *sarvatahāgatadharmañāñā* āścaryādblutā lokasya
mahāviryabahulsthāmaprāptāḥ tā(m)s ca bhagavān evam vadati // mayāte ādita eva samādāpiṭāḥ *saṃuttejijñātā* paripācī-
tāḥ parināmitāś cāsyā(m) bodhisatvabhūnāv iti //

Tib.

byan chub sems dpal sems dpal chen po dpag tu ma mehis pa man po bskal pa bye ba khug khrig bryga stoñ man
por tsheis par spyod pa *sphyad pa* / yun riñ por *sais regas kyi ye* šos la ūes par bgyis pa / tiñ ne hdsin gyi sgo bryga stoñ
la mñān par bshag pa dan ldn pa(r: Idan ba) la mkhas pa / *miññi pa* šos po chen po yos su shyanz pa bgyis pa / sañś
rgyas kyi sa la mkhas pa / *de bshin gségs phali* chos rnam yari dag par briod pa la mkhas pa / hñg rten na no mñshar
dari rmad du gyur pa / britson hñrus dan stobs dan mñhu chen po thob pa de dag la / bcom ldn hñdas kyis hñdi skad
du / rñas hñdi dag thog ma nas byan chub sems dpal sa hñdi la yan dag par btsud de / yoris su smin par byus ſhñ yos su
bsnos te /

O

ime ca bodhisatvā mahāsatvā bahavo [ca teṣām] (aprameyā) 'saṅkhyeya bahukalpakoñayutaśatasahaśracīnū(acariya)-
brahma(caryā dīrgha-
rātrāṇām kṛtarikarikarmanāñā · kṛtanīscayā (buddhejñāne samādhimukhāsatasahaśracīnū(acariya)-
tthānakuśalā : mahābhūjijñātākṛtarikarikarmanuñātāḥ panditā) buddhabhūmyā(m) saṅgītikuśalāḥ *tathāgatapraśneṣu* · āścaryā-
(dbhūtā lokasya mahāviryabahulsthāmaprāptā · iñ(m)s ca bhagavāññu evam vadati mayāte ādita e(vā samādāpi)ṭāḥ

171

成立の經華法

parināmītāś ca paripācītāś cātra bodhisatvabhūmāv iti.

172

F ime ca bodhisatvā mahāsatvā bahavo 'prameyā 'samkheyā bahukalpakojinautāsahasracīrṇacariabrahmacaryā drīgharārapī kṛtaḥ[par(i)kaṁna(h)] kṛtaniscaya buddhajñāne samādhīnukhīsatasaśasamāpyadyanavyutthāna-kuśalā: mahābhijñātī kṛtparikarmāṇāḥ panḍitā buddhabhūmā(ṇ) samgīt(kuśalās tulīgataprāśeṣu aśaryādbhūta lokasya mahāviryabalasthāmapriptāḥ tā(ṇ)s ca bhagavāṇ evam bhavati mayāte ādita eva samādīpiṭā[m](h) paripāmi-tāś ca paripācītāś catru bodhisatvabhūmāv iti

(正) 今有若干 億百千數 久修梵行 長夜遊脩 在於道場 劍進現在 無量之衆 善了坐定 起立方便 成大神
通 濟明智慧 住於佛地 習供懸誦 於世希有 建大聖力 世尊往古 亦復教化 于斯品頤 誘導建立 於普薩地

(妙) 而此大衆 諸菩薩等 已於無量 千萬億劫 為弘道故 勸行精進 善入出住 無量百千万億三昧 得大神通
久修梵行 善能次第 習諸善法 巧於問答 人中之寶 一切世間 善為希有 今日世尊 方云得佛道 時初
令發心 教化示導 令向阿鞞多羅三藐三菩提

ハヌムの脚本を参考する補釋をなす難點を括弧で記す。次に最も一般的な解釈。

-cīpacarita- K, C4, C5, T2, T6, N1, N3, R, T8, D1, D3

-carita- B, T7, N2, A1

hi C5 only.

buddhajñāne C5, B, T6, T7, N2, N3, R, T8, A1, D1, D3, Tīb.

tathāgatajñāne K, C4, T2, N1

-śamādhīmukhaśāṭa- K, C4, C5, T2, T6, N1, N3, R, T8, D1, D3, Tīb.

-sanādhīśāṭa- B, T7, N2, A1

mahābhijñākarmāṇīyātāḥ C4-(parikarma-), C5, B, T6, T7, N2(?)¹, N3, R, T8, A1

_____ K, T2, N1, D1, D3, Tīb.

mahābhijñākṛtaparikarmāṇāḥ K, C4, T2, N1, D1, Tīb.

mahābhijñākṛta K, C4, C5, T2, N1, R, T8, D1, D3, Tīb.

mahābhijñākṛta K, C4, C5, T2, N1, R, T8, D1, D3, Tīb.

tathāgatadharmāṇām K, C4, C5, T2, N1, R, T8, D1, D3, Tīb.

sarvatathāgatadharmāṇām B, T6, T7, N2, N3, A1

āścaryabhuṭāḥ C5 only.

saṁuttejītāḥ C5, B, T6, T7, N2, N3, R, T8, A1

_____ K, C4, T2, N1, D1, D3, Tīb.

ハヌムの脚本を参考する補釋をなす。川釋類を参照。 D₁, D₃ (paripācītāḥ, saṁuttejītāḥ, अ॒क॑व॒) ए॒अ॒ K, T₂, N₁,

Tīb. ③ C₄ (mahābhijñāparikarmāṇīyātāḥ अ॒ष्ठ॑०) ए॒अ॒ C₅ ए॒B, T₆, T₇, N₂, N₃, R, T₈, A₁.

ハヌムの脚本 “mahābhijñāparikarmāṇīyātā mahābhijñākṛtaparikarmāṇāḥ” ए॒ ए॒ ए॒ ए॒ “mahābhijñākṛta-parikarmāṇāḥ” ए॒ ए॒ ए॒ ए॒ “mahābhijñākṛta-parikarmāṇīyātā mahābhijñākṛta-parikarmāṇāḥ” ए॒ ए॒ ए॒ “mahābhijñākṛta-parikarmāṇāḥ” ए॒ ए॒ ए॒ “mahābhijñākṛta-parikarmāṇīyātā mahābhijñākṛta-parikarmāṇāḥ” ए॒ ए॒ ए॒ F. Edgerton もこの補釋 “mīyāta-” の傳写を以て、「粗藏體改らる K’ は mahābhijñāparikarmāṇīyātā と見て可い」と指摘する。

前文の如く、**〔1〕**及び**〔2〕**がより古の形で、**〔2〕**及び**〔3〕**が新しく増広されたものと並んで現れる。

“mālahābhijñākārakarman-”は、「大神通を得て準備修行を終して入った」と解われ、¹⁰ X、D₃、F の如く読めば「大神通を得て準備修行を終して入った」。しかし、parikarman-”は“cleansing, purification”の意と解する。

また、“mālahābhijñākārmaniṇyātāḥ”といふ、F. Edgerton は、UO “nirjata-”及 “nirjāta-”の翻訳は、法華経に「大神通を得て準備修行を終して入った」。これは相応する梵文にも問題があり、それを最後に述べる。

+

第十八章法師功德品は、六根の清淨性を述べるが、その意趣の説明にある「諸の所説の法、其の義趣に随いて、皆相違せん。兼し俗間の經書・治世の語彙・資生の業等を説かん。皆正法に順せん。」との釋文は、法華経行者の現実の行道を示すものにて、古来非常に重視された。これに相應する梵文にも問題があり、それを最後に述べる。

XVIII (372.3-5)

Kn. yan ca dharmam bhāṣiyati so 'sya smṛto na saṃpramoṣay yāsyati / ye kecil laukikā lokavyavahārā bhāṣyāni vā mantrā vā sarvāṇīs tāṁ dharmaṇayena saṃsyandayiṣyati /

R yan ca dharm(a)n bhāṣiyati / so 'sya smṛtau na pramoṣan yāsyati / ye kecil laukikā lokavyavahārā bhāṣyāni vā mantrā vā sarvāṇīs tāṁ dharmaṇayena sa(n)jyandayiṣyati //

- K** yañ ca dharmam bhāṣiyate so 'sya smṛtau na pramoṣan yāsyati / ye ca kecil lokikā lokavyavahārā bhāṣyāni vā mantrā vā sarvāṇīs tāṁ dharmaṇayena sandarśayiṣyati /
- C4** yañ ca sa dharmaṇu bhāṣiyate so 'sya smṛtau na pramoṣan yāsyati / ye ca kecil lokikā lokavyavahārā bhāṣyāni vā mantrā vā sarvāṇīs tāṁ dharmaṇayena saṃdarśayiṣyati / (109b, 1-2)
- C5** sa ca dharmaṇu bhāṣate / so 'sya smṛtau na pramoṣan yāsyati / ye kecil lokikā lokavyavahārā bhāṣyāni cā mantrāṇi vā sarvāṇīs tāṁ dharmaṇayena dharmaṇa dēśayiṣyami /
- C6** sa ca dharmaṇu bhāṣate / so 'sya smṛtau na pramoṣan yāsyati () ye kecil lokikā lokavyavahārā bhāṣyāni cā mantrāṇi vā sarvāṇīs tāṁ dharmaṇayena dharmaṇa dēśayiṣyami /
- B** yañ ca sa dharmaṇu bhāṣiyate so 'sya smṛtau na pramoṣan yāsyati () ye kecil lokikā lokavyavahārā bhāṣyāni vā mantrā vā sarvāṇīs tāṁ dharmaṇayena saṃsyandayiṣyati /
- T2** yañ ca sa sa dharmaṇu bhāṣiyate so [rdhā] 'sya smṛtau na pramoṣan yāsyati / ye kecil lokikā (lo)kavyavahārānām bhāṣyāni vā mantrāṇi vā sarvāṇīs tāṁ dharmaṇayena sandarśayiṣyati /
- T6** yañ ca sa dharmaṇu bhāṣiyate so [rdhā] 'sya smṛtau na pramoṣan yāsyati / ye kecil lokikā lokavyavahārā bhāṣyāni vā mantrā vā sarvāṇīs tāṁ dharmaṇayena saṃsyandayiṣyati /
- T7** yañ ca sa dharmaṇu bhāṣiyate so 'sya smṛtau na pramoṣan yāsyati / ye ca kecil lokikā lokavyavahārā bhāṣyāni vā mantrā vā sarvāṇīs tāṁ dharmaṇayena saṃdarśayiṣyati /
- N1** yan ca dharmaṇu desayiṣyate so 'sya smṛtau na saṃpramoṣan yāsyati / ye ca kecil lokikā lokavyavahārā bhāṣyāni vā mantrāṇi vā sarvāṇīs tāṁ dharmaṇayena saṃdarśayiṣyati /
- N2** yan ca sa dharmaṇu bhāṣiyate so 'sya smṛtau na pramoṣan yāsyati / ye ca kecil laukikā lokavyavahārā bhāṣyāni vā

mantrā vā sarvāṅs tāñ dharmaṇyena saṃsyandayiṣyati //

N3 yañ ca dharmam bhāsiyati / so 'sya smṛtau na pramoṣan yāsyati / ye ca kecil lokā lokavyavahārā bhāsiyāñi vā mantrā vā sarvāṅs tāñ dharmaṇyena sandarśayiṣyati /

D1 yañ ca dharmam bhāsiyate so 'sya smṛtu saṃpramoṣaṇ na yāsyati · ye ca kecil laukikā lokavyavahārā: bhāsiyāñi vā *naupatrāñi* vā sarvāṅs tāñ dharmaṇyena saṃsyandayiṣyati ·

D2 yañ ca dharmam bhāsiyate so 'sya smṛtu na saṃpramoṣaṇ yāsyati · (y)e// /// vā sarvāṅs tāñ dharmaṇyena saṃsyandayiṣyati ·

T8 yañ ca dharmam bhāsiyati / so 'sya smṛtau na pramoṣan yāsyati / ye ca kecil lokikā lokavyavahārā bhāsiyāñi vā mantrā vā sarvāṅs tāñ dharmaṇyena sandarśayiṣyati /

A1 yañ ca sañdharme(sy) bhāsiyate / so 'sya smṛtau na pramoṣan yāsyati // ye ca kecil lokikā lokavyavahārātasyāñi vā mantrā vā sarvāṅs tāñ dharmaṇyena saṃsyandayiṣyati //

Tib. chos gañ bṣad pa de la de bijed nas par mi hgyur ro // hžig rten pahi hžig rten gyi tha sñāñ gañ dag skad dam sñags ci yod pa de dag thams cad chos kyi tsul dasi shyur ro //

O yan ca so kiñcid dharmam bhāsiati so 'sya smṛti(!) na saṃpramoṣaṇ gracchati na saṃmuhayati · yāñi kānicil lo(ki)kāni lokavyavahārāñi loka(bh)ā(sy)āñi i lokanamitrāñi lokairuktin vā sarvāṅs tāñ dharmaṇyena(na) //

(正) 総練所歴 懐念不忘 凡俗所為 版売賣作 語音普聲 以法皆規 次第分別 不失其緒

(妙) 諸所說法 隨其義趣 皆與美相 不相違背 若證俗間經書 治世語言 資生業等 皆順正法

ナリヤ此ニ證顯いたる所 云者 "dharmaṇyena saṃsyandayiṣyati" 也 ^{アマカ} ノの般若波羅蜜論ノハニ 伊本セナニテハニテスル也

此ニ曰種類也哉。

[1] saṃsyandayati, (a) D1, D2(-upanayena), (b) Tib. (-nayena)

[2] sañdarśayati, (a) K, N1 (-upanayena), cf. O. (b) C4, T2, N3, T8 (-nayena)

[3] dharman desayati, C5, C6 (-upadeśmena)

[4] saṃsyandayati, B, T6, T7, R, A1 (-nayena)

ルルルリヌルニテ目ニセ輪顯は於レ、ルカチニ形也、娘ニセウムセコラスムスル。輪顯は三ニナキニナムハル木ニテの樂ニ
ス云輪也、"dharmaṇyena saṃsyandayiṣyati" ルカヒニ木形が母社ソレニム輪供はレ。ルセ "dharmaṇyena" ら
"dharmaṇopanayena" ルタヒニ了のニタルチャム木ニテ木ニ持水ルセ也。欠損がムク也、出離ドムスル。O ル "tañ dharma-
naya(n)ye(na)" ル輪供也、"upanayena" ル謳み取ヌ也。(dharmaṇ ナ tāñ の輪顯も)

輪供も、福走した原形を輪供也。輪供也と回顯のや尊名既ムセテセムセテ也。

satkṛtya ca parato dharmam śrōti yañ ca satkṛtya parato dharmam śrōti tañ sarvam prajñāpāramitāñ saṃsyandayiṣyati yāñ ca laukikā śūpasthānakumasthānī tāni sarvāñ prajñāpāramitāñ āgamyā dharmaṇyē saṃsyandayiṣyati (Astasāhasrikā, Wogihara's ed., 673, 12–16)

sa yan dharmāñ parataḥ śrōti tāñ sarvadharmasamudāyāñ saṃsyandayiṣyati (Suvikāntavikramipariśeṣa, Hikata's ed., 100, 21–22)

satkṛtya ca parato dharmam śrōti tat sarvam prajñāpāramitāñ saṃsyandayiṣyati · yāñi tāni laukikā kāryāñi tāni prajñāpāramitāñ āgamyā dharmaṇyē saṃsyandayiṣyati. (Astasāhasrikā, Gilgit Buddhist MSS., vol. 10, pt. 5, fol. 196b, 5–6)

心品般若及心大品般若の釋士、般若論を詳むれば次の如く也。
— 心體法、而可闡法、地藏般若波羅蜜、是菩薩因般若波羅蜜、半體諸事、半體實相。(釋士記 大正八、甲十四)
恭敬禮敬、隨所應聞、斯禮命入、甚深般若波羅蜜多、諸所造作、半圓事業、亦依般若波羅蜜多、方便善巧、悉入

「心聽受、所從聞法、及世間事、皆于般若波羅蜜合」(羅什訳 大正八、三四〇下)。聽聞正法、恭敬信受、繫念思惟、究竟理趣、隨所聽聞、世出世法、皆能方便、全入般若波羅蜜多、甚深理趣、諸所造作、世間事業、亦依般若波羅蜜多、全入法性。(玄奘訳 大正七、二六二上、大二七下)

「⁽²⁹⁾ たゞ、⁽³⁰⁾ さんすやだや」(samsyandayati (samsādhayati)) ふくら動詞が關係する「格の名詞」は、さうれど dharma-, sarvadharma-, samsamata- など、抽象的名詞である。されば、特別な理由から、法華經の文章では、dharmanaya(法の理趣)が適し。西藏訳は、明かに “dharmanayena samsyandayisyati” と梵語に遷写される故、訳者が校証したむか、原本にその如くあつたのか、いやれどもいへ。若し後者やあれば、原本は[4]の系統の読みをもつたものやおいたと考へられる。“dharmanayena” が “dharmanopanayena” へ變化したため、[2](a) やは “samsyandayisyati” が “samdarśayisyati” となり、意味が理解し易くなつた。即ち「日常的言辯」を、それが書かれたものやあね、訳文やあれ、法を適用するに依つて説くやあひ。」と解せべ。正の「以法……觀」の「觀」は “samdarśayisyati” の訳の如くやあ。羅什訳は、筆者の想定した形の如きか、[2](a) の如きか判定しかねる。[2](b) は、[2](a) と [4] との混合形と考へられる。

[3] は、[2](a) の異形と考へるが、C₆ 及び C_a の写本は独特的の読みを有してくるが知らねよ。訳せば、「法の理趣」は、日常的言辯を、それが書かれたものやあね、訳文やあね、一擧せしめるやあね。」ふな。

緒　　論

以上、十箇所の偶及び長行について、写本に現われた梵語本文の諸様相を検討してみたが、一応最初に提示した分類団が、より古い形の本文を有する真撰写本群と並んで、その後種々の変遷を経て、紙写本に連れていくことが明らかになつたと考へる。

今後、本文全般について、全ての墨葉本の検討が早急になされねといふが理ある。

註

- (一) C. Vogel: The Dated Nepalese Manuscripts of the Saddharma-puṇḍarīkasūtra. NGAW. I. Philologisch-Historische Klasse, Jahrgang 1974 Nr. 5, p. 200.
- W. Baruch: Beiträge zum Saddharma-puṇḍarīkasūtra. p. 1 ff.

(a) 墓本及び臨時本次の如く。K_n

- K_n : Kern-Nanjo's edition.
- R : Ms. no. 6, the Royal Asiatic Society, London. Paper manuscript. "A" in Kern-Nanjo's edition.
- K : Kawaguchi's ms., the Tōyō Bunko, Tokyo. "K" in Wogihara's edition.
- C₃ : Add. no. 1682, the Cambridge University Library.
- C₄ : Add. no. 1683, the Cambridge University Library. "C_a" in Kern-Nanjo's edition.
- C₅ : Add. no. 1684, the Cambridge University Library. "C_b" in Kern-Nanjo's edition.
- C₆ : Add. no. 2197, the Cambridge University Library.
- B : Ms. Or. no. 2204, the British Library. "B" in Kern-Nanjo's edition.
- T₂ : Ms. no. 408, the Tokyo University Library.
- T₆ : Ms. no. 412, the Tokyo University Library.

- T7 : Ms. no. 413, the Tokyo University Library.
 NI : Ms. no. 421, the National Archives of Nepal. 177+2 leaves, 5 lines.
 N2 : Ms. no. 3-672, the National Archives of Nepal. 137 leaves, 6 lines.
 N3 : Ms. no. 5-144, the National Archives of Nepal. 72(+5+1) leaves, 6 lines.
 D1 : Ga in Watanabe's edition.
 D2 : Gb in Watanabe's edition.
 D3 : Gc in Watanabe's and Toda's editions.
 D4 : K in Oskar von Hinüber's edition.
 T8 : Ms. no. 414, the Tokyo University Library. Paper manuscript. "K" in Kern-Nanjo's edition.
 A1 : Ms. no. 4079, the Asiatic Society of Bengal, Calcutta. Paper manuscript.
 O : Kashgar manuscript.
 F : Farhād-Bēg manuscript.
 Tib. : Peking edition.
 PW : Sanskrit-Wörterbuch in kürzester Fassung.
 BHSD : Buddhist Hybrid Sanskrit Dictionary.
- (3) 「天藏大部」「藏十部」「藏十一部」、「藏十二部」、「藏十三部」(人・文・社・須・藏)「藏十六部」(人・文・國) 終説。
 (4) K 著 fols. 1-19 av fol. 20 ff. ルドダ' 楚謫の歌ニシテカタマク。福柳セ、ケルト 目ニシテカタマク。此歌ニシテカタマク。
 (5) 島嶼著「玉藏」天藏「八丈」眞言」終説。
 (6) Mvy 2544 終説。次ノ niryāta- Q 田家 抄カトサレ¹⁰。
- SP. 60.9 niryāta-(K, C3, C4, C5), niryāta-(C6, B, T2, T6, T7, NI, N2, N3, D1, D2, D3), Tib. nes par bion pa, (妙) 流度。
 60.12 niryāta-, Tib. nes par hbyun ba, (妙) 得度脫。
 78.12 niryāreyuh, niryāreyuh (K, T2), niryayuh (C4, NI), Tib. nes par hbyun bar (ml) hgyur ro, (妙) 得度。
 241.1 niryāta, niryāta-(C6), Tib. nes par hbyun ba, (妙) 成度脱。
- Sūkhāvatīyūha (Oxford ed.), 15.14-5 samantabhadracaryānirvāta-, Tib. kun tu bzai pohi spyod pas nes par hbyun ba, 修習皆既之

補註

次の「天藏十部」の「文」は、木村輕處氏の翻訳によれば、約180° 回出の説とされた。

- (7) Mvy 210 終説。
 (8) C₄ 著 na as va ト 神物諸事 レ ヌ。 T₂ 著 na as ma ト 諸事 レ ス ル 了 ス。
 (9) BHSD 終説。
 (10) W. Schubring: Zum Lalitavistara (Asiatica, Testsschrift F. Weller). pp. 626-627.
 (11) 「カヤナタムカシトガ」藏「十」比の¹¹ 總長心 總だ。 福「ト」諸。
 (12) 「天藏大」藏「目」事「諸」總大「大」藏「十」諸。
 (13) ルニハダ Dvandva ト 詮「ア」十 大 眞 註 終説。
 (14) LV. p. 60 ff. 「制體」(方正大藏¹²天藏) SP. p. 148.12 (綴)「制體」諸「天」藏「諸」體「諸」藏。
 13 (綴)「諸」天「諸」十 大 文 法 藏」(綴) p. xxi, § 13 終説。
 (15) 朝鮮『古本トヒト王十藏文法藏經』p. xxi, § 13 終説。
 (16) 和歌「諸」諸「大」諸「諸」 十 大 文 法 藏」(綴) | 回の「大」へ¹³ PW 終説。

¹⁰ 稲穂は「忠原謙蔵教授顕記(後藤院深林著)」(昭和廿八年三月二十日)、於大文部省「深林著したるを加筆したる」¹¹。

¹¹ 忠原謙蔵の持説も記して有った。

(2020 年 4 月 • 楽島大助執筆)